

DERVİŞ MUSTAFA AZBÎ'NİN

İKİ SELÂM-NAMESİ

*Selâm-name, -bildiğimiz kadarıyla- bektâşî şairleri tarafından doğrudan
Hacı Bektaş-ı Velî'yi methetmek üzere kaleme alınan şiirlere
verilen addır.*

Mustafa TATÇI

Derviş Mustafa Azbî Çavuş, 17. asrın son yarısıyla 18. asrın ilk yarısında yaşayan bir tekke şairimizdir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Aslen Kütahyalıdır. Sadr-ı Ali çavuşu (Saray Çavuşu) iken büyük mutasavvıf Niyâzî-i Mısırî'nin (vef. 1694) Rodos'a nefyi (M. 1673) esnasında hükümet tarafından vazifeli olarak Mısırî'nin başında gönderilmiş, deniz yolculuğu sırasında Mısırî'nin bir kerametiyle deriş olup çavuşluğu terketmiştir. Bu tarihten itibaren tam 18 sene Mısırî müntesibi olarak Halvetî erkanı üzere süluk tahsil etmiştir. Mısırî Hazretlerinin vefatını müteakip Elvan Çelebî (ölm. 1729) adlı bir Bektaşî Şeyhine bağlanan Azbî, irşadını Bektaşî usûl ve erkanı üzere tamamlamış, Elvan Çelebî'nin vefatıyla (İstanbul) Merdivenköydeki Şahkulu Bektaşî tekyesinin Şeyhliğine gelmiştir. Nihayet Mustafa Azbî, bu tekyede vefat etmiş (H. 1160/M. 1747) ve aynı yere gömülmüştür.

Azbî, Şeyh Mustafa Lutfî tarafından yazılan «Tuhfetül-Asrî Fî Menâkıb-ı Mısırî

(Bursa 1309) adlı eserde, Mısırî'nin yetiştiği 11. halife olarak zikredilir. Kanaatimizce bu doğru değildir. Şâir, eğer Halvetîyye tarikinden hilafet alsaydı, Bektaşî Şeyhi Elvan Çelebî'ye intisap etmezdi. Anlaşılan odur ki, Mısırî vefat edince şairimizin sülûku yarım kalmış, Elvan Çelebî O'nun sülukunu tamamlamıştır. Fakat Azbî, Bektaşî tarikine intisap ettiğinde bile Mısırî'yi unutmamıştır. Aşağıda belirteceğimiz gibi, eserlerinden bir tanesi, «Tahmis-i Niyazî-i Mısırî»dir. Bu eserinde Azbî, Mısırî'ye olan sevgi ve bağlılık hislerini defalarca dile getirir. Bir bentte şöyle der :

Azbî Mısırî kavlından ayrılmazam yolundan
Kemteriyem kulundan kemteriyem kelbinden
Solundanım sağından sağındanım solundan
Geldim o dost ilinden koka koka gülünden
Niyâzî'nin dilinden çağıruram dost dost

Bir diğerk beyitte de, Niyâzî'nin kulu olduğunu söyler :

Azbî Hak'dan doluyam has bağçenin gü-
lüyem

Niyâzî'nin kuluyam cânumdur mihmân-
bana

Azbî, daha sonra müntesibi olduğu Bektaşılık ve Elvan Çelebî için de medhiyeler yazmıştır. Bu medhiyelerin birinde şu mısralara rastlıyoruz :

Bu dem Elvân Efendi mürşidimdür
Balım Sultân nazarıyla diriyeim

Mutasavvıf Şair Azbî'nin bildiğimiz kadarıyla iki tane eseri vardır. Bunların her ikisi de manzumdur.

1. **Niyazi Mısıri-Tahmis-i Azbî Divanı**; bu eser muhtelif tarihlerde Osmanlıca olarak tab edilmiştir. Bir yazması İst. Üniversitesi Ktp. Ty. Nu : 277'dedir. Bu eserde şair, Üstadı Mısıri'nin 140 ilahisinin tahmisini yapmıştır. Türk Edebiyatında bir divanın baştan sona tahmisi olması sebebiyle orijinal ve müstesna bir yeri vardır (Bkz. Adil Aytekin, **Tahmis-i Derviş Azbî Divanı**, Gazi Eğitim Fak., TDEB. Lisans Tezi, Ank. 1988).

2. **Divan-ı Azbî**, Azbî, divanını hürûf-ı heca ile tertip etmiştir. Fakat mürettep kısımdan sonra muhtelif başlıklarda orijinal bazı şiirler de kaleme almıştır. Bunlar arasında «Gülbenkler, mersiyeler, selamnameler, hayvannameler, satrançnameler, mürname, bahar-name ve şükufenâmeler, hususiyetle tasavvufi olduğundan ehemmiyet arzeder. Divan'daki şiirleri 230 kadardır. Bu şiirlerinde Azbî kendi türünün en güzel, en mükemmel örneklerini vermektedir. Bu başarının sebebi, şairin Mısıri gibi bir usta yanında yetişmesine bağlanabilir. O'nun bir başka kabiliyeti ise, ebcedle tarih düşürmesidir. Nazmının vezin, ahenk ve manâ yönüyle güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Şiirlerin hemen tamamı aruz ile yazılmıştır.

Azbî'nin, hayatına dair verdiğimiz bu kısa bilgiyi, ileride daha şümulü olarak araştırmak ümidiyle burada kesiyoruz. Bu

yazıda asıl maksadımız O'nun gözden kaçan divanına dikkat çekmek, bu arada Hacı Bektaş-ı Veli araştırmalarında önem arzeden iki selâmnâme'sini neşretmektir.

Selamnâme, —bildiğimiz kadarıyla— **bektaşî şairleri tarafından doğrudan Hacı Bektaş-ı Veli'yi medhetmek üzere kaleme alan şiirlere verilen addır.** Bu tarifiñ dısında bir Selamnâmeye şu ana kadar tarafımızdan rastlanmamıştır.

Azbî, divanında sadece Hacı Bektaş-ı Veli'yi değil, Hz. Peygamber'i, Hasan ve Hüseyin'i, Hz. Ali ve umumî olarak çar-yâr-ı güzin'i de övmektedir. Yazmış olduğu bir tarikat-nâmede ise, Halvetî, Gülşenî, Kâdirî, Mevlevî, Bektaşî ve Celveti tarikatlerini yüceltmektedir.

Aşağıda metnini verdiğimiz Selamnâmeler, Azbî'nin Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi Bl. 269 numarada bulunan yazma divanından alınmıştır (Bkz. sayfa 134-136).

SELAM-NAME-İ HACI BEKTAŞ-I VELİ

Ey kerem-kânı mürevvet ma'deni nûr-ı celî
Dergehinde boynu bağlı bendeyüz didük
belî
Gülşen-i Cennet mi ayâ eşîğın firdevs güli
Dem-be-dem vafsunı söyler tende bu cân
bûlbûli
Esselâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i Âli
Esselâm ey nûr-ı Ahmed Hacı Bektâş-ı Veli
Mazhar-ı zât-ı kadimdür çünkü sıfatun
senün
'Âleme oldı hidâyet râh-ı necûtun senün
Sen ki benem Hak didükde itdi isbâtun
senün
Ser-be-ser 'âlemlerün matlûbıdır zâtun
senün
Esselâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i Ali
Esselâm ey nûr-ı Ahmed Hacı Bektaş-ı Veli
Niçe yüz bin sâhib-i vilayet sana oldı
bendegân

Himmatünle sırf tagî oldı 'ayn-ı gülîstân
Emrünüle esb-i çâbük tek hac'a oldı revân
Bende fermânun oldı ser-be-ser hayli cihân
Esselâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i 'Ali
Esselâm ey nûr-ı Ahmed Hacı Bektaş'ı Velî
Evliyâlar benden oldı eylediler 'izzetün
Zâhir oldı on sekiz bin 'âlem içre kudretün
Şâh-ı 'âlem oldı her kim aldı şahım him-
metün
Nokta-i nûrdur vücûdun hem elifdür kis-
vetün
Esselâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i 'Ali
Esselâm ey nûr-ı Ahmet Hacı Bektaş-ı Velî
Sana kul olsun Hudâdan lutf u ihsân iste-
yen
Tâlib-i hicrûnun olsun derde dermân iste-
yen
Cân nisâr itsün yolunda özge sultân isteyen
Emrine fermânber olsun Hakk'a bürhân
isteyen
Esselâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i Ali
Esselâm ey nûr-ı Ahmed Hacı Bektaş-ı Velî
Asl-ı pâkûn Mustafa'dur cedd-i pâkûn
murtaza
Hem Hasan hulk-ı Rızâdur hem Hüseyin-
Kerbelâ
'Âbid-i Bakır dahi hem Ca'fer-i Sadık şehâ
Mûsa-i Kâzım 'Aliyyü'r-Rızâdur hem cedd
sana
Esselâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i Ali
Esselâm ey nûr-ı Ahmed Hacı Bektaş-ı Velî
Şâh Takî vü bâ-Nakî'dür Hayderîyem
Hayderî
Tâlibem râh-ı Habibem maksûdumdur
Askerî
Mehdî bir sâhib-i vilâyet mü'minatun ha-
verî
'Azbî bir ednâ kulundur kemterînün kemterî
Esselâm ey mâlik-i sırr-ı ezel nesl-i Ali

Esselâm ey nûr-ı Ahmed Hacı Bektaş-ı Velî
Fâilatün Fâilatün Fâilatün Failün

SELÂM-NÂME

Kisvetümdür başuma Cennet'de Hakk'un
sünbüli
Benden olduk cân u dilden emrine didük
belî
Zagdur vasf-ı şerîfün itmese cân bülbüli
Andelib 'âşıklarun odı Huda'nun has güli
Fabr-ı 'âlem nûr-ı çeşm-i Enbiyâ nesl-i Ali
Şâh-ı Ekrem kutb-ı a'zâm elhac Bektaş-ı
Velî
Hoş menem ne haddüm vasfın idüp söz
söylemek
Rûz-ı şeb küstahlıgumdan fehm-i kadrin
eylemek
Bebde-i lutf-ı Hudâ'sın bâis-i her zü-felek
Hâdi-i râh-ı İlâhî mürşid-i ins ü melek
Fahr-ı 'âlem nûr-ı çeşm-i Enbiya nesl-i Ali
Şâh-ı Ekrem kutb-ı a'zam elhac Bektaş-ı
Velî
Şâh Hüseyin ile Hasan Kerbelâ'nun aslısın
'Âşıkta ser-tâc olan Zeyne'l 'ibâdun aslısın
Hem Muhammed Bâkirî Ca'fer-imâmın
aslısın
Mûsa-i Kâzım Aliyyü'l-Murtaza'nun aslısın
Fahr-ı 'âlem nûr-ı çeşm-i Enbiyâ nesl-i Ali
Şâh-ı Ekrem kutb-ı a'zâm elhac Bektaş-ı
Velî
Şâh Takî vü bâ-Nakî ceddün penâhundur
senün
Askerî erkân-ı fahr her kelâmundur senün
Mehdî âl-Muhammed düvazdeh imamun-
dur senün
Pâdişahum 'Azbî bir kemter gulamundur
senün
Fahr-ı 'âlem nûr-ı çeşm-i Enbiyâ nesl-i Ali
Şâh-ı Ekrem kutb-ı a'zâm elhac Bektaş-ı
Velî